

масавым абмеркаванні актуальных моўных праблем, папулярызацыі лінгвакультуралагічных ведаў. Адлюстраванне нармалізатарскай дзейнасці ў друкаваных крыніцах сведчыла аб грунтоўнай распрацоўцы лексікаграматычнай сістэмы беларускай мовы, спробах замацавання і кадыфікацыі асноўных словаўтваральных і граматычных сродкаў, заснаваных на фанетычных і словаўтваральных законах жывой беларускай мовы.

Літаратура

- 1.Булахов, М.Г. Особенности интерференции белорусского и русского языков / М.Г. Булаху // Проблемы двуязычия и многоязычия: Сб. ст. – М.: Наука, 1972. – С. 217-224.
- 2.Горбачевич, К.С. Изменение норм русского литературного языка К.С. Горбачевич. – Л.: Просвещение. Ленингр. отд-ние, 1971. – 270 с.
- 3.Карский, Е. Что предстоит сделать по белорусскому языку и литературе? / Е. Карский // Вестн. Нар. Комиссариата Просвещения. – 1921. – № 1. – С. 25-28.
- 4.Лёсік, Я. Некаторыя ўвагі да беларускае літаратурнае мовы / Я. Лёсік // Польша. – 1924. – № 2. – С. 192-205.
- 5.Лёсік, Я. Творы / Я. Лёсік. – Мінск: Маст. літ., 1994. – 335 с.
- 6.Некрашэвіч, С. Да пытання аб укладанні слоўніка жывой беларускай мовы / С. Некрашэвіч // Польша. – 1925. – № 5. – С. 164-186.
- 7.Харэвіч, А. Мова як ідэал / А. Харэвіч // Польша. – 1925. – № 4. – С. 82-96.

А.Л. Садоўская

БЕЛАРУСКАЯ ЭТНАЛІНГВАЛЕКСІКАГРАФІЯ Ў КАНТЭКСЦЕ СЛАВЯНСКАЙ

У сувязі з прыярытэтным становішчам і актыўным развіццём у апошнія дзесяцігоддзі славянскай этналінгвістычнай навукі і выхадам у свет шэрагу аўтарытэтных этналінгвістычных слоўнікаў навукоўцы гавораць ужо пра станаўленне і развіццё *этналінгвістычнай лексікаграфіі* як самастойнага кірунку славістыкі, які рэпрэзентуе інтэгральны падыход да мовы і культуры.

Пачынальнікамі і асноўнымі дасягненнямі этналінгвістычнай лексікаграфіі па праву лічацца маскоўскі этналінгвістычны слоўнік «*Славянские древности*» ў 5-ці тамах, чатыры тамы якога ўжо пабачылі свет (1995, 1999, 2004, 2009 гг.), і польскі «*Слоўнік народных стэрэатыпаў і сімвалаў*» у 7-мі тамах («*Slownik stereotypów i symboli ludowych*»), першы том якога выйшаў з друку ў Любліне ў выдавецтве М. Кюры-Складоўскай восенню 1996 года.

Абодва найбольш вядомыя і значныя этналінгвістычныя слоўнікі рэпрэзентуюць анамасіялагічны і ідэаграфічны падыход пры інтэрпрэтацыі і падачы слоўнікавага матэрыялу – гэта значыць, ад прадметаў і значэнняў да назваў, а не семасіялагічны – ад назваў да семантыкі. Зыходным пунктам пры інтэрпрэтацыі загалоўнага слова ў слоўнікавых артыкулах для аўтараў этналінгвістычнага слоўніка з’яўляецца не слова як назва адпаведнай рэаліі, не канкрэтны абазначаемы словам змест, а сама рэалія, або “рэальны” план народных ўяўленняў пра аб’ект. Тлумачэнне загалоўнага слова ў даведніку падаецца з пункта гледжання семантыкі або функцый адпаведнага аб’екта ў народных уяўленнях. Больш падрабязная інфармацыя размяркоўваецца па

рубрыках, якія таксама звязаны або з функцыянальнымі, або з семантычнымі асаблівасцямі менавіта міфалагемы.

Акрамя вышэй названых слоўнікаў – «тытанаў этналінгвістычнай навукі» – можна назваць таксама цэлы шэраг іншых слоўнікаў і выданняў этналінгвістычнага характару, якія выдаюцца ў славянскіх краінах, перадусім у Расіі і Польшчы. Да прыкладу, маскоўскія выданні «*Славянский bestiарий. Словарь названий и символы*» В. У. Бяловой (2000), «*Духовная культура Северного Белозерья. Этнодиалектный словарь*» (1997), кароткі (аднатомны) энцыклапедычны слоўнік «*Славянская мифология*» пад рэдакцыяй В. Я. Пятрухіна, Т. А. Агапкінай; «*Этноидеографический словарь говоров Среднего Урала*», падрыхтаваны ў Екацярынбургу, «*Слоўнік польскага фальклору*» пад рэдакцыяй Ю. Кшыжаноўскага, выдадзены ў Варшаве яшчэ ў 1965 годзе і інш.

Традыцыя слоўнікаў так званага змешанага тыпу адлюстравалася і ў пабудове польскіх слоўнікаў В. Капалінскага «*Слоўнік міфаў і культурных традыцый*» і «*Слоўнік сімвалаў*», якія пабачылі свет ў Варшаве ў 1985 і ў 1990 гадах адпаведна. Глумачэнне парэмій на шырокім этнакультурным фоне мае месца і ў «*Новай кнізе польскіх прыказак і прыказкавых выразаў*» у 4-ох тамах пад рэдакцыяй зноў жа Ю. Кшыжаноўскага (Варшава, 1969 – 1978 гг.).

Што тычыць развіцця ўкраінскай этналінгвістычнай лексікаграфіі, варта адзначыць, што большасць са слоўнікаў і даведнікаў – вузкатэматычныя і рэгіянальныя. Гэта шматлікія слоўнікі лексікі традыцыйных промыслаў, намінацый прадметаў матэрыяльнай і з'яў духоўнай культуры (напрыклад, «*Ілюстраваны слоўнік народнай ганчарнай тэрміналогіі Левабярэжнай Украіны. Гетманшчына*», «*Украінскае народнае адзенне. Этнаграфічны слоўнік*», «*Слоўнік радзіннай абрадавай лексікі ўсходнестэпавых украінскіх гаворак*», «*Народная дрэвапрацоўка на Украіне. Слоўнік народнай тэрміналогіі*», «*Украінская народная тканіна*», «*Назвы адзення і абутку правабярэжнага Палесся*», «*Слоўнік назваў адзення і абутку сярэднепалескіх і памежных з імі гаворак*»); слоўнікі народнай фразеалогіі, устойлівых і эўфемічных выказванняў і выразаў (напрыклад, «*Краснае слова – як залаты ключ. Устойлівыя народныя параўнанні ў гаворках Сярэдняга Палесся і памежных тэрыторый*», «*Сказаў, як два звязаў. Народныя выслоўі і загадкі з Заходняга Палесся і заходняй часткі Валыні*», «*Слоўнік эўфемізмаў, што ўжываюцца ў гаворках і маладзёжным жаргоне Заходняга Палесся і заходняй часткі Валыні*»); слоўнікі традыцыйнай народнай духоўнай культуры (напрыклад, «*Гуцульская міфалогія: этналінгвістычны слоўнік*»; «*Украінская міфалогія*»); слоўнікі сімвалаў (напрыклад, «*Слоўнік сімвалаў культуры Украіны*» і «*Знакі ўкраінскай этнакультуры*»).

У той жа самы час украінскія даследчыкі лічаць неабходным і вельмі важным працягваць стварэнне рэгіянальных слоўнікаў розных з'яў украінскай традыцыйнай культуры, таму што, акрамя самадастатковай навуковай каштоўнасці, яны якраз і могуць стаць крыніцай матэрыялу для падрыхтоўкі зводнага этналінгвістычнага слоўніка, узорам якіх служаць названыя вышэй

«Славянские древности: Этнолингвистический словарь» і «Слоўнік народных стэрэатыпаў і сімвалаў» польскай культуры [24, с. 6].

Маюцца пэўныя лексікаграфічныя працы этналінгвістычнага характару і ў іншых славянскіх народаў. Неабходна тут адзначыць перадусім энцыклапедычны этналінгвістычны слоўнік «*Славянская міфалогія*» («*Словенска митологија. Енциклопедијски речник*»), пад рэдакцыяй С. М. Талстой і вядомага сербскага даследчыка Л. Радэнкавіча, які выйшаў у Сербіі ў 2001 годзе і з'яўляецца пашыранай сербскай версіяй расійскага слоўніка «Славянские древности». Варта звярнуць увагу і на больш раннія па часе выдання энцыклапедычныя міфалагічныя славянскія слоўнікі, якія не ствараліся і не інтэрпрэтаваліся як уласна этналінгвістычныя, аднак па сваім змесце і агульнай структуры блізкія да слоўнікаў этналінгвістычнага тыпу, а іх фактычны матэрыял выкарыстоўваўся аўтарамі пры складанні этналінгвістычнага слоўніка «Славянские древности». Гэта найперш «*Сербскі міфалагічны слоўнік*» Ш. Кулішыч, Н. Пантэліч, П. Пятровіч, які пабачыў свет яшчэ ў 1970 годзе. У 1998 годзе выйшла яго дапоўненае выданне, працу над каторым ажыццявіў Н. Пантэліч, які дапоўніў слоўнік яшчэ 268 новымі слоўнікавымі артыкуламі. А таксама энцыклапедычны слоўнік «Балгарская міфалогія» па агульнай рэдакцыяй А. Стойнева.

Пэўныя намаганні па стварэнні слоўнікаў і энцыклапедычных даведнікаў, якія маюць несумненную этналінгвістычную вартасць, прыкладаюцца і на Беларусі. Тут варта перадусім адзначыць выхад у свет у 2004 годзе энцыклапедычнага слоўніка «*Беларуская міфалогія*», у значнай частцы артыкулаў якога, услед за вопытам маскоўскага этналінгвістычнага слоўніка «Славянские древности», прадпрымаецца спроба вылучыць і вытлумачыць асноўныя семантычныя адзінкі “мовы” духоўнай культуры беларусаў¹. Тое ж (хоць і ў меншай ступені, у сувязі са спецыфікай выдання) можна сказаць і пра артыкулы энцыклапедыі «*Беларускі фальклор*», што пабачыла свет у 2005 – 2006 гадах. Раздзел тэорыі і практыкі складання слоўнікаў, які сфарміраваўся на стыку этналінгвістыкі і фальклорнай лексікаграфіі, беларускі вучоны В. К. Шчэрбін называе *этналінгвалексікаграфіяй* [48, с. 238]. Думаецца, што ўжыванне гэтага тэрміна дапушчальнае і ў адносінах да ўсёй этналінгвістычнай лексікаграфіі ўвогуле.

Слоўнік «Беларуская міфалогія», «уяўляе па сутнасці першы ў нашай краіне досвед сістэматычнага і дастаткова поўнага апісання традыцыйнай культурнай спадчыны беларусаў, шматлікія фрагменты якой дажылі да нашага часу і паранейшаму гарантуюць адметнасць і жыццёвасць сучаснай беларускай культуры» [5, с. 3]. Але не апошні.

У 2011 годзе выйшаў з друку яшчэ адзін грунтоўны энцыклапедычны даведнік «*Міфалогія беларусаў. Энцыклапедычны слоўнік*», у якім аўтары, пра што адначасна ў анатацыі да слоўніка, “далі максімальна поўную на сённяшні дзень карціну протабеларускай мадэлі свету” [28, с. 4]. У папярэдніх выданнях

¹ У дапрацаваным і дапоўненым выглядзе слоўнік пабачыў свет у 2006 годзе.

– 2004 і 2006 гадоў – міфапаэтычная карціна свету беларусаў прадстаўлена больш як 700 артыкуламі, выданне 2011 года аказалася дапоўненым больш чым на 250 новых артыкулаў [28, с. 9].

Названыя беларускія даведнікі працягваюць “этнолінгвістычную традыцыю” анамасіялагічнага і ідэаграфічнага падыходаў інтэрпрэтацыі і падачы слоўнікавага матэрыялу, чым непасрэдна і абумоўлена ўнутраная структурнасць названых слоўнікаў.

Як гаворыцца ў прадмове да слоўнікаў, увесь фактычны матэрыял названых міфалагічных даведнікаў можа быць раскласіфікаваны паводле сістэмы кодаў, уласцівых традыцыйнай культуры беларусаў: 1. *Персанажны код*, які ўключае багоў; святых, на якіх былі перанесеныя функцыі колішніх багоў; легендарныя або міфалагізаваныя гістарычныя постаці; персанажаў песняў і паданняў; вобразы іншаземцаў; дэманічных істот; персанажаў, звязаных з нячыстай сілай; асобаў паводле іх сацыяльнага (сямейнага, прафесійнага і г.д.) статусу. 2. *Касмаграфічны код*, які апісвае буйнамаштабную структуру Космасу ў цэлым (неба, паветра, зямля, свет, пекла, вырай і г.д.). 3. *Ландшафтава-тапаграфічны код* (святые мясціны, горы, рэкі, азёры, балоты, крыніцы, населеныя пункты і да г. п.). 4. *Каляндарна-храналагічны код*, звязаны з семіятызацыяй момантаў ці адрэзкаў часу (дзень, поўнач, поўдзень, усход Сонца, заход Сонца, квадры Месяца, дні тыдня, асноўныя каляндарныя святы). 5. *Астранамічны код* (Сонца, Месяц, зоркі, сузор’і, каметы). 6. *Метэаралагічны код* (вечер, дождж, снег, віхор і г.д.). 7. *Антрапамарфічны код*, звязаны з семіятызацыяй частак цела чалавека. 8. *Жывёльны код* з такімі падкодамі, як тэрыялагічны, арніталагічны, іхтыялагічны, энтамалалагічны. 9. *Раслінны код* (дрэвы, кветкі як асобныя падкоды). 10. *Рэчыўна-элементарны код* (вада, зямля, паветра, агонь). 11. *Рэчыва-знадбеневы код*, які ўключае такія падкоды, як прылады працы, вопратку, посуд, хатняе начынне, рытуальныя і культавыя знадбені. 12. *Гастранамічны код*. 13. *Лікавы код*. 14. *Аперацыйны код*, які звязаны з семіятызацыяй тых або іншых працоўных або рытуальных дзянняў (абрады, гульні, абрадавыя дзеянні, знакавыя паводзіны і г.д.). 15. *Атрыбутыўны код*, які апісвае азнакі, уласцівасці і якасці (лысы, голы, правы / левы, цот / няцот, колеры і г.д.) [28, с. 9].

Выхаду ў свет названых энцыклапедычных слоўнікаў этнолінгвістычнага характару папярэднічаў шэраг збораў і даведнікаў, якія таксама былі скіраваны на сістэматызацыю фактаў беларускай этнакультуры. Так, значнай крыніцай і базай для далейшых этнолінгвістычных даследаванняў з’яўляецца збор беларускіх прыкмет і павер’яў у трох кнігах «*Зямля стаіць пасярод свету...*», «*Жыцця адвечны лад*» і «*Зямная дарога ў вырай*», укладальнікам якіх з’яўляецца У. А. Васілевіч.

Адной з першых спробаў стварэння слоўніка-даведніка па ўсходнеславянскай міфалогіі з непасрэдным прыцягненнем і сістэматызацыяй фактаў традыцыйнай духоўнай культуры беларусаў стала выданне гомельскага моваведа У. І. Коваля «*Народныя ўяўленні, павер’і і прыкметы: Даведнік па ўсходнеславянскай міфалогіі*», якое змяшчае звесткі пра 180 міфонімаў – назваў

міфічных істот, хатніх і дзікіх жывёл, раслін і неадушаўлёных прадметаў, народных, свят, стыхій і некаторых колераў. Народнаміфалагічныя ўяўленні, павер'і і прыкметы ў даведніку У.І. Коваля падаюцца з выкарыстаннем фальклорных і літаратурных матэрыялаў як беларускай, так і роднасных усходнеславянскіх моў.

Да тэматычных даведнікаў можна аднесці «*Міфы Бацькаўшчыны*» і дапаможнік «*Беларуская міфалогія*», укладальнікам якіх таксама з'яўляецца У. Васілевіч і ў якіх сістэматызуюцца народныя ўяўленні пра багоў, дэманічных персанажаў, нячысцікаў, якімі калісьці беларус насяляў сваё жытло, гаспадарчыя забудовы, водную, лясную і паветраную прасторы і інш.

Пэўную этналінгвістычную вартасць маюць і ўласна лінгвістычныя і лінгвакраіназнаўчыя слоўнікі беларускіх устойлівых выразаў, якія варта разглядаць у шчыльнай сувязі з этнакультурай беларусаў.

Карысным для далейшых этнафразеалагічных даследаванняў стаў выдадзены ў 1997 годзе «*Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў: Лінгвакраіназнаўчы дапаможнік*» С. Ф. Івановай, Я. Я. Іванова, у якім робіцца спроба адлюстраваць адметны ў сучаснай беларускай літаратурнай мове сваёй нацыянальна-культурнай семантыкай пласт моўных афарызмаў. Як лінгвакраіназнаўчы дапаможнік у склад сваіх артыкулаў слоўнік уключае абавязкова лінгвакраіназнаўчы каментарый, у якім змяшчаецца апісанне тых з'яў побыту і звычаяў, пэўных гістарычных і культурных падзей у жыцці Беларусі, яе прыродна-геаграфічных асаблівасцей і г. д., на падставе якіх склаўся «прататып» моўнага афарызма (яго прамое значэнне). У некаторых выпадках даецца кароткая этымалагічная даведка.

Пэўную цікавасць у гэтым плане мае, напрыклад, і выданне А. Аксамітава «*Прыказкі і прымаўкі: Тлумачальны слоўнік беларускіх прыказак і прымавак з архіваў, кафедраў, збораў, рэдкіх выданняў XIX і XX стагоддзяў*», слоўнікі дыялектнай фразеалогіі: з гаворак Магілёўшчыны – фразеалагічны слоўнік Г. Ф. Юрчанкі ў трох кнігах «*І сячэ і паліць*», «*І коціцца і валіцца*», «*Слова за слова*», з гаворак Гродзеншчыны – «*Слоўнік дыялектнай фразеалогіі Гродзеншчыны*» М. А. Даніловіча, «*Беларускае вяселле : Абрад. Зычэнні. Госты. Прыказкі. Фразеалагізмы : На матэрыяле Гродзеншчыны*» М. А. Даніловіча, Н. К. Памецька, І. В. Піваварчык, з гаворак Брэстчыны – фразеалагічныя падборкі ў слоўніках і дыялекталагічных зборніках У. У. Барысюка, А. Ф. Зайкі, С. С. Клундук, М. І. Пашкевіча і іншыя. З беларуска-іншамоўных слоўнікаў фразеалагізмаў і парэмій варта назваць «*Малы руска-беларускі слоўнік прыказак, прымавак і фразем*» З. Ф. Санько, «*Беларуска-польскі фразеалагічны слоўнік*» А. Аксамітава, М. Чурак, «*Польска-беларускі парэміялагічны слоўнік*» Я. Я. Іванова, С. Ф. Івановай, «*Слоўнік фразеалагізмаў з кампанентамі – заонімамі (на матэрыяле беларускай і нямецкай моў)*» С. В. Мілач. Слоўнік беларускіх фразеалагізмаў (у шырокім іх разуменні, уключаючы і прыказка-прымаўкавы матэрыял, усяго каля тысячы ста ўстойлівых адзінак) з кампанентам-арнітонімам змешчаны ў выглядзе

дадатка ў манаграфіі А. Л. Садоўскай “Фразеалагізмы з кампанентам-арнітонімам у беларускай мове: этналінгвістычны аспект” (2011).

Бясспрэчна, этналінгвістычную вартасць маюць і шэраг іншых слоўнікаў, якія выдаюцца сёння на Беларусі. Да прыкладу, зусім нядаўна пабачыў свет «Слоўнік народных промыслаў і рамёстваў Беларусі» М. М. Макарэвіча (2010), які з’яўляецца па сутнасці першай спробай комплекснага апісання дыялектнай лексікі старадаўніх промыслаў і рамёстваў: рыбалоўства, пчалярства, бондарства, ганчарства, кавальства. Можна тут назваць таксама «Анамастычны слоўнік Магілёўшчыны» В. І. Рагаўцова, С. Я. Кечык і «Слоўнік мікратапонімаў Магілёўшчыны» (С.В. Клімуць і інш.). У прадмове да першага прафесар В. І. Рагаўцоў слушна сцвярджае: «Анамастычны матэрыял заўсёды быў і застаецца карысным не толькі для мовазнаўцаў, але і для этнографіаў, фалькларыстаў, гісторыкаў. Гэта тлумачыцца тым, што ва ўласных назвах (у прыватнасці, у мікратапонімах і антрапонімах) адлюстроўваюцца найперш тыя рэаліі (прадметы, асобы), з якімі звязана жыццё чалавека, яго працоўная дзейнасць. Многія мікратапанімічныя назвы захоўваюць каштоўныя звесткі пра гісторыю роднага краю, яго сіваю старажытнасць і нядаўняе мінулае. Уласныя назвы – неад’емная частка лексікі не толькі асобнага чалавека, але і мовы ў цэлым» [35 ,с. 3]. І урэшце, згадаем «Слоўнік беларускай безэквівалентнай лексікі» І. Р. Шкраба, «які ні тэмай, ні характарам выканання яшчэ не мае аналагаў у беларускай лексікаграфіі» [47 ,с. 11].

Такім чынам, у сувязі з прыярытэтным становішчам і актыўным развіццём у апошнія дзесяцігоддзі славянскай этналінгвістычнай навукі і выхадам у свет шэрагу аўтарытэтных этналінгвістычных слоўнікаў навукоўцы гавораць ужо пра станаўленне і развіццё этналінгвістычнай лексікаграфіі як самастойнага кірунку славістыкі, які прадстаўляе інтэгральны падыход да мовы і культуры. Этналінгвістычныя слоўнікі, як правіла, рэпрэзентуюць анамасіялагічны і ідэаграфічны падыход пры інтэрпрэтацыі і падачы слоўнікавага матэрыялу – гэта значыць, ад прадметаў і значэнняў да назваў, а не семасіялагічны – ад назваў да семантыкі. Да ўласна этналінгвістычных слоўнікаў, найбольш вядомымі з якіх з’яўляюцца маскоўскі слоўнік «Славянские древности: Этнолингвистический словарь» і люблінскі «Słownik stereotypów i symboli ludowych», прымыкае цэлы комплекс славянскіх слоўнікаў і даведнікаў, выдадзеных у розны час і ў розных месцах, якія па сваіх задачах, спосабах падачы матэрыялу або спосабах яго вывучэння вельмі блізкія да этналінгвістычных слоўнікаў.

Асноўным дасягненнем беларускіх навукоўцаў па праву можна лічыць даведнікі “Беларуская міфалогія: энцыклапедычны слоўнік” (2004, 2006) і “Міфалогія беларусаў: энцыклапедычны слоўнік” (2011). Бясспрэчна, этналінгвістычную вартасць маюць таксама этнадыялектныя слоўнікі, якія разглядаюць дыялектнае слова ў этнакультурным і фальклорна-этнаграфічным кантэксце і аднаўляюць моўную карціну свету дыялектаносьбіта, і слоўнікі народнай фразеалогіі, устойлівых і эўфемічных выказванняў і выразаў, тлумачэнне якіх патрабуе непасрэднага звароту да этнакультуры розных

народаў, і слоўнікі лексікі традыцыйных промыслаў, намінацый прадметаў матэрыяльнай і з’яў духоўнай культуры і да г.п.

Літаратура

1. *Аксамітаў, А.* Прыказкі і прымаўкі: Тлумачальны слоўнік беларускіх прыказак і прымавак з архіваў, кафедр. збораў, рэдкіх выданняў XIX і XX стст. / А. Аксамітаў. – Мінск : Беларуская навука, 2000. – 320 с.
2. *Аркушин, Г.* Сказав, як два зв’язав. Народні вислови та загадки із Західного Полісся і заходняй частини Волині / Г. Аркушин. – Люблін-Луцьк, 2003. – 176 с.
3. *Аркушин, Г.* Словник евфемізмів, уживаних у говірках та молодіжному жаргоні Західного Полісся і заходняй частини Волині / Г. Аркушин. – Луцьк – Люблін, 2005. – 198 с.
4. Беларускаяе вяселле : Абрад. Зычэнні. Тосты. Прыказкі. Фразеалагізмы : На матэрыяле Гродзеншчыны / М. А. Даніловіч, Н. К. Памецька, І. В. Піваварчык; Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны. – Гродна : Гродзенск. аддз-не Бел. фонду культуры, 2000. – 131 с.
5. Беларуская міфалогія : энцыклапедычны слоўнік / С. Санько, Т. Валодзіна, У. Васілевіч [і інш.]. – Мінск : Беларусь, 2004. – 592 с.
6. Беларуская міфалогія: Дапаможнік / Уклад. У. А. Васілевіч. – Мінск : Універсітэцкае, 2001. – 208 с.
7. Беларускі фальклор : энцыклапедыя: у 2 т. / Рэдкал. Г. П. Пашкоў і інш. – Т. 1 (А – К). – Мінск : БелЭн, 2005. – 765 с.
8. Беларускі фальклор : энцыклапедыя: у 2 т. / Рэдкал. Г. П. Пашкоў і інш. – Т. 2 (Л – Я). – Мінск : БелЭн, 2006. – 832 с.
9. *Белова, О. В.* Славянскі бестиарый. Словарь названий и символики / О. В. Белова. – М.: Индрик, 2000. – 230 с.
10. Българска митология. Енциклопедичен речник / Съставител А. Стойнев. – София, 1994.
11. *Войтович, В.* Українська міфологія / В. Войтович. – Київ, 2005. – 664 с.
12. *Гримашевич, Г.* Словник назв одягу та взуття середньополіських та суміжних з ними говірок / Г. Гримашевич. – Житомир, 2002. – 184 с.
13. *Грушко, Е.* Словарь русских суеверий, заклинаний, примет и поверий / Е. Грушко, Ю. Медведев. – Нижний Новгород: Изд-ва «Русский купец» и «Братья славяне», 1995. – 560 с.
14. *Даніловіч, М. А.* Слоўнік дыялектнай фразеалогіі Гродзеншчыны / М. А. Даніловіч; Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Я. Купалы. – Гродна : ГрДУ, 2000. – 266 с.
15. *Доброльожа, Г.* Краснае слова – як золоты ключ. Постійні народні парівняння в говірках Середняго Полісся та суміжних тэрыторій / Г. Доброльожа. – Житомир, 2003. – 160 с.
16. Духовная культура Северного Белозерья. Этнодиалектный словарь. – М.: ИЭА РАН, 1997. – 432 с.
17. *Жайворонок, В. В.* Знаки української етнокультури: Словник-довідник / В. В. Жайворонок. – Київ, 2006. – 703 с.
18. Жыцця адвечны лад. Беларускія народныя прыкметы і павер’і : У 3 кн. / Уклад. У. Васілевіча. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1998. – Кн. 2. – 607 с.
19. Зямля стаіць пасярод свету . Беларускія народныя прыкметы і павер’і: У 3 кн. / Уклад. У. Васілевіча. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1996. – Кн. 1. – 591 с.
20. Зямная дарога ў вырай. Беларускія народныя прыкметы і павер’і : У 3 кн. / Уклад. У. Васілевіча. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1999. – Кн. 3. – 654 с.
21. *Іванова, С.* Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў : Лінгвакраіназнаўчы дапаможнік / С. Іванова, Я. Іваноў.– Мінск : Бел. Фонд Сораса, 1997. – 262 с.

22. *Іваноў, Я. Я.* Польска-беларускі парэміялагічны слоўнік = Polsko-białoruski słownik paremiologiczny / Я. Я. Іваноў, С. Ф. Іванова; Прад. і ўступ. артыкул Я. Я. Іванова. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2007. – 192 с.
23. *Коваль, У. І.* Народныя ўяўленні, павер'і і прыкметы: Даведнік па ўсходнеславянскай міфалогіі / У. І. Коваль. – Гомель: Беларускае Агенцтва навукова-тэхнічнай і дзелавой інфармацыі, 1995. – 180 с.
24. *Конобродская, В.* Украинская этнолингвистика: некоторые аспекты / В. Конобродская. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.rastko.rs/projekti/etnoling/delo/11735. – Дата доступа : 14.01.2011.
25. *Макарэвіч, М. М.* Слоўнік народных промыслаў і рамёстваў Беларусі / М. М. Макарэвіч / пад рэд. М. Р. Прыгодзіча. – Мінск : Права і эканоміка, 2010. – 131 с.
26. *Матейко, К.* Український народний одяг. Етнографічний словник / К. Матейко – Київ, 1996. – 212 с.
27. *Мілач, С. В.* Слоўнік фразеалагізмаў з кампанентамі-заонімамі (на матэрыяле беларускай і нямецкай моў) / С. В. Мілач. – Брэст : БрДУ, 2010. – 256 с.
28. Міфалогія беларусаў: Энцыкл. слоўнік / склад. І. Клімковіч, В. Аўтушка; навук. рэд. Т. Валодзіна, С. Санько. – Мінск : Беларусь, 2011. – 607 с.
29. Міфы Бацькаўшчыны / Уклад. У. А. Васілевіч. – Мінск : БелЭН, 1994. – 109 с.
30. *Небжеговска, С.* Этнолингвистика в Люблине / С. Небжеговска. // Язык и культура. Проблемы современной этнолингвистики : материалы Междунар. науч. конф., Минск, 2–4 ноября 2000 г. / Минск. гос. лингв. ун-т, Бел. ин-т проблем культуры. – Минск, 2001. – С. 22–28.
31. *Никончук, М.* Назви одягу та взуття правобережного Полісся / М. Никончук, О. Никончук, Г. Доброльожа, Г. Гримашевич. – Житомир, 1998. – 230 с.
32. Опыт этноидеографического словаря русских говоров Свердловской области, сост. О. В. Востриков (вып. 1 – 5), В. В. Липина (вып. 6), Екатеринбург, 2000 – 2004 – ... (Вып. 1 – *Народный календарь*, вып. 2 – *Народная свадьба*, вып. 3 – *Народная эстетика. Семья и родство. Обряды и обычаи*, вып. 4 – *Досуг*, вып. 5 – *Магия и знахарство. Народная мифология*; вып. 6 – *Быт*)
33. *Плотникова, А. А.* Словари и народная культура : Очерки славянской лексикографии / А. А. Плотникова. – М.: Изд-во Института славяноведения РАН, 2000. – 208 с.
34. *Пошивайло, О.* Ілюстрований словник народної гончарської термінології Лівобережної України. Гетьманщина. – Опішне, 1993. – 280 с.
35. *Рагаўцоў, В. І.* Анамастычны слоўнік Магілёўшчыны / В. І. Рагаўцоў, С. Я. Кечык. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2000. – 168 с.
36. *Садоўская, А. Л.* Фразеалагізмы з кампанентам-арнітонімам у беларускай мове : этналінгвістычны аспект / А. Л. Садоўская. – Мінск : БДУ, 2011. – 271 с.
37. *Санько, З. Ф.* Малы руска-бел. слоўнік прыказак, прымавак і фразем / З. Ф. Санько. – Мінск: Навука і тэхніка, 1991. – 218 с.
38. *Сімовіч, О.* До проблеми укладання словника вербальных символів. Матеріали до словника вербальных символів / О. Сімовіч. // Діалектологічні студії. 2. Мова і культура. – Львів, 2003. – С. 261–300.
39. Славянская мифология. Энциклопедический словарь / Научные редакторы В. Я. Петрухин, Т. А. Агапкина, Л. Н. Виноградова, С. М. Толстая. – М. : «Эллис-Лак», 1995. — 416 с.
40. Славянские древности: Этнолингвистический словарь: В 5 т. / под ред. Н. И. Толстого. – М. : Международные отношения, 1995. – Т. 1. А – Г.– 584 с., Т. 2. Д – Крошки : М. : Международные отношения, 1999. – 697 с., Т. 3. Круг – Перепелка. – М.: «Международные отношения», 2004. – 704 с., Т. 4. Переправа через воду – Сирота. – М.: «Международные отношения», 2008— 656 с.
41. Словенска митологија. Енциклопедијски речник / Ред. С. М. Толстая, Љубинко Раденковић. – Београд, 2001. — 736 с.

42. Словник символів культури України / За загальною редакцією В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренко, В. В. Куйбіди. – Київ, 2005. – 352 с.
43. Слоўнік мікратапонімаў Магілёўшчыны / Склад.: С. В. Клімуць, В. І. Рагаўцоў, С. У. Шакура і інш. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2004. – 208 с.
44. Српски митолошки речник. Друго допуњено издање. – Београд, 1998.
45. Феоктистова, Л. А. Этнолингвистические исследования в уральском университете / Л. А. Феоктистова. // *Etnolingwistika : problemy języka i kultury*. – Lublin : Wyd-wo Uniw. M. Curie-Sklodowskiej, 2006. – Т. 18. – С. 29–46.
46. Хобзей, Н. Гуцульська міфологія. Етнолінгвістичний словник / Н. Хобзей. – Львів, 2002. – 216 с.
47. Шкраба, І. Р. Слоўнік беларускай безэквівалентнай лексікі / І. Р. Шкраба. – Мінск : Беларус. энцыклапедыя імя П. Броўкі, 2008. – 320 с.
48. Щербін, В. К. Славянская концептология и концептография / В. К. Щербін // Мовазнаўства. Літаратуразнаўства. Фалькларыстыка : XIV Міжнар. з’езд славістаў (Охрыд, 2008): Дакл. бел. дэлегацыі / НАН Беларусі, Бел. камітэт славістаў. – Мінск : Права і эканоміка, 2008. – С. 233–252.
49. Aksamitow, A. Słownik frazeologiczny białorusko-polski = Беларуска-польскі фразеалагічны слоўнік / А. Aksamitow, М. Czurak. – Warszawa : Instytut Sławistyki PAN, 2000. – 260 s.
50. Kopalinski, W. Słownik symboli. / W. Kopalinski – Warszawa : Wiedza Powszechna, 1990. – 509 s.
51. Nowa księga przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich. Т. I–IV / Red. J. Krzyżanowski. – Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1969–1978. – Т. 1 : А–J. – 1969. – 881 s.; Т. 2 : К – Р. – 1970. – 1165 s.; Т. 3 : R – Ź. – 1972. – 996 s.; Т. 4 : Wstęp. Bibliografia. Słownik wyrazów staropolskich, gwarowych i obcych. Indeks haseł pomocniczych. – 1978. – 627 s.
52. Słownik stereotypów i symboli ludowych : w 7 t. – Т. 1 : Kosmos : niebo, światła niebieskie, ogień, kamienie / red. J. Bartmiński. – Lublin : Wyd-wo Uniw. M. Curie-Sklodowskiej, 1996. – 439 s.

А.Л. Садоўская, С.В. Ставецкая

ПАРЭМІ ЛЕКСІКА-СЕМАНТЫЧНАГА ПОЛЯ “ПРАЦОЎНАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ ЧАЛАВЕКА” Ў БЕЛАРУСКАЙ І АНГЛІЙСКАЙ МОВАХ: СУПАСТАЎЛЯЛЬНЫ АСПЕКТ

Мноства культурных і моўных формаў, у якіх рэпрэзентуюцца ўяўленні носьбітаў традыцыйнай або сучаснай свядомасці аб працы, складаюць шырокую прастору для этналінгвістычных і лінгвакультуралагічных даследаванняў. Цэнтральнае месца ў гэтай прасторы сэнсаў займае лексіка-семантычнае поле “працоўная дзейнасць чалавека”.

Праца – аснова жыцця чалавека. Працуючы, чалавек самарэалізуецца, стварае патрэбныя яму ўмовы жыцця, набывае сродкі для існавання, ўзбагачае свой маральны і духоўны свет, выхоўваючы дысцыплінаванасць, беражлівасць, акуратнасць, гаспадарлівасць, сумленнасць. Усё названае і атрымала асэнсаванне ў народнай моўнай творчасці розных этнасаў.

Аб’ектам увагі ў прапанаваным артыкуле сталі беларускія і англійскія прыказкі і прымаўкі абазначанага ў назве лексіка-семантычнага поля ў супастаўляльным аспекце, што дазваляе адпаведна выявіць адносіны двух народаў да працы і ацаніць спецыфічныя рысы іх этнічнага менталітэту.